

חסכת בבא קמא

פרק ארבעה אבות

מדף ו' ע"ב כשהזיק חב המזיק עד דף ז' ע"א רמי ליה אביי לרבא

למדנו במשנה: כשהזיק חב המזיק.

שואלת הגמ' – למה לא כתב "חייב" המזיק?

מתרצת הגמ' – התנא של המשנה היה ירושלמי שנוקט לשון קלילה "חב".

למדנו במשנה: לשלם תשלומי נזק.

תנו רבנן: נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא בפסוק של "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" שלדעת רבי ישמעאל הכונה למיטב של ניזק ולדעת רבי עקיבא הכונה למיטב של מזיק – וק"ו להקדש (יתבאר בהמשך).

והבינה הגמ' להו"א שנחלקו בזה שרבי ישמעאל סובר שאם בהמה נכנסה לחצר של חבירו ואכלה, אפילו שאכלה ערוגה כחושה ישלם כפי ערך הערוגה הכי שמינה שיש לניזק. ורבי עקיבא סבר שודאי ישלם רק כפי ערך הערוגה שאכלה, אלא שאם בא לשלם בקרקעות ולא בכסף, יצטרך לשלם כן מהמיטב שבקרקעותיו של המזיק. והיינו שרי"ש מבאר את הפסוק **כמה לשלם** = מיטב של ניזק. ורבי עקיבא מבאר את הפסוק **ממה משלם** = כלומר שמשלם רק כמה שהזיקה אלא שאם משלם מקרקע ישלם מהמיטב שלו.

שואלת הגמ' על רבי ישמעאל – מילא אם אכלה ערוגה שמינה משלם שמינה זה מובן, אך למה אם אכלה כחושה ישלם שמינה וכי צריך לשלם יותר מהנזק?

תירץ רב אידי בר אבין – מדובר שאכלה ערוגה בין הערוגות ועכשיו לא יודעים אם זה היה ערוגה כחושה או שמינה כי כבר אכלה את זה ומספק סובר רי"ש שישלם כפי המיטב של הניזק – הערוגה הכי שמינה.

שואל רבא – הרי אם היינו יודעים שאכלה כחושה, הרי מודה רי"ש שמשלם כחושה, ואם כן למה כשיש ספק מה אכלה, ישלם שמינה והרי המוציא מחבירו

עליו הראייה ואם כן שהניזק יביא ראייה שאכלה ערוגה שמינה ואם לא, ישלם רק כחושה?

אלא ביאר רב אחא בר יעקב את מח' רי"ש ור"ע – שלכו"ע משלם רק כמה שהזיקה ובספק ישלם פחות עד שהניזק יביא ראייה, אלא שנחלקו באופן שבא לשלם בקרקעות ולניזק היתה הקרקע עידית שלו שוה כמו הזיבורית של המזיק (כי למזיק היו שדות יותר טובות), שלרי"ש שמבאר שמיטב של ניזק, אם כן ישלם מהזיבורית שלו שהוא מיטב של הניזק. ולר"ע ישלם מהמיטב של המזיק – העידית.

מה הטעם של רבי ישמעאל? גזירה שוה. כתוב בתורה "שדה" למטה (מה שנאמר בתורה יותר מאוחר נקרא "למטה", ומה שנאמר יותר מוקדם נקרא "למעלה") "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם", וכתוב "שדה" למעלה "וביער בשדה אחר", מה שדה האמור למעלה הוא של ניזק שהרי הפסוק אומר שהבהמה הלכה לאכול בשדה של אחר והיינו שדה של מי שניזק, ואם כן גם השדה שנאמר למטה "מיטב" הוא של ניזק.

מה הטעם של רבי עקיבא? הוא לומד כפשטות הפסוק: "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" היינו מיטב של מי שמשלם והוא המזיק ולכן מיטב היינו המיטב של המזיק. **שואלת הגמ'** – מובן שר"ע לא סובר כרי"ש כי לא קיבל גזירה שוה זו מרבותיו, אך מה רי"ש יעשה עם פשטות הפסוק שמשמע שהוא מיטב של מזיק כמו שפירש ר"ע? **מתרצת הגמ'** – רי"ש יודה לר"ע ויפרש את פשטות הפסוק באופן שלמזיק היה קרקעות עידית וזיבורית, ולניזק היה עידית שהיתה שוה בין העידית לזיבורית של המזיק, ואם כן למזיק אין קרקע עידית כמו של הניזק, שבאופן זה מודה רי"ש לר"ע שהמזיק ישלם את המיטב שלו ולא יוכל לומר לניזק שיגבה מהזיבורית שלו. **למדנו בברייתא לעיל:** רבי עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידית וקל וחומר להקדש, כלומר אם הדיוט משלם ממיטב ק"ו בהקדש.

שואלת הגמ' – מה הפירוש "וקל וחומר להקדש" באיזה אופן מדובר?

אפשרות א' – שור של הדיוט נגח שור של הקדש, שודאי שמשלם ממיטב.

דחייה – הרי בנגיחה נאמר "כי יגוף שור איש את שור רעהו" ואם כן חייבים רק בנגיחת שור רעהו ולא בשור של הקדש, והוא הדין לשאר נזקים שאם מזיקים הקדש, פטורים ואם כן לא יתכן שעל זה ר"ע אמר שק"ו שמשלם ממיטב.

ומבאר רש"י (ד"ה שור רעהו): שהגמ' נקטה דוגמא שנגח שור הקדש רק כדוגמא וה"ה שאם מזיק את הקדש באופן של מזיק אחר (לא נגיחה) שגם פטור והכל נלמד מ"רעהו" ולא הקדש הנאמר בנגיחה.

ורש"י מביא לישנא אחרינא: שנקט דוקא דוגמא של נגיחת שור הקדש ולא דוגמא שבהמתו אכלה בשדה של הקדש, כי לא מצוי כדבר הזה כי אם זה שדה של חרם, הרי זה שייך לכהנים וזהו כמו שהזיקה בשדה הדיוט ולא שייך לומר על זה וק"ו להקדש. ואם זה שדה הקדש לצורך בדק הבית, הרי או שהמקדיש פודחו מיד או שמוכרין אותו מיד לאחר וכשיוצא ביובל זה לכהנים ושוב זה כשדה הדיוט, ואם לפני שפדו אותו, הרי אין מעילה בקרקעות דכל המחובר לקרקע קרקע דמי.

אפשרות ב' – רבי עקיבא דיבר באופן שאדם התחייב מנה לבדק הבית שבאופן כזה אמר ר"ע שקל וחומר שהגזבר יגבה ממנו ממיטב.

דחייה – הרי באופן כזה הוא בעל חוב, ובעל חוב גם בהדיוט דינו רק בבינונית? [ולא שייך לומר ק"ו להקדש שישלם מעידית, כי הנלמד לא יכול להיות חמור מהמלמד].

מנסה הגמ' לתרץ – ר"ע סבר שכל בעל חוב משלם מעידית גם בע"ח להדיוט.

דחייה – גם אם סבר ר"ע שבע"ח להדיוט משלם ממיטב, אין ללמוד מזה לבעל חוב שחייב להקדש, כי יש לפרוך, שדוקא בע"ח להדיוט הוא חמור לשלם ממיטב שהרי גם התורה החמירה בו בנזקין לשלם ממיטב, משא"כ בע"ח להקדש הוא קל יותר שהרי התורה הקילה לגבי נזיקין להקדש שפטורים. ואין ללמוד אחד מהשני.

אפשרות ג' – כאפשרות א' ששור של הדיוט נגח שור של הקדש שמשלם ממיטב. ומה ששאלת הרי התורה אומרת שחייב דוקא על שור רעהו ולא על שור של הקדש. נתרץ לך – שר"ע סבר כמו רבי שמעון בן מנסיא שלמדנו בברייתא: ר"ש בן מנסיא אומר: שור של הקדש שנגח שור של הדיוט פטור כי נאמר "כי יגוף שור איש" שחייב ולא שור של הקדש, שאם שור של הקדש נגח פטור, אבל בשור של הדיוט שנגח שור של הקדש, בין אם הנוגח היה תם ובין מועד משלם נזק שלם, כי רק כשנגח שור רעהו יש הבדל בין תם למועד, אבל כשנגח הקדש אפילו בתם שנגח משלם נזק שלם. ואם כן באופן כזה שהדיוט נגח הקדש אמר ר"ע שק"ו שמשלם ממיטב, כי הפסוק "רעהו" ולא הקדש בא לומר שהקדש חמור מהדיוט, ואם כן שייך לומר את הקל וחומר שאם המזיק הדיוט שהוא קל משלם ממיטב קל וחומר להקדש החמור שמשלם ממיטב.

שואלת הגמ' – אם כן למה אמרנו שנחלקו רי"ש ור"ע אם מיטב של ניזק או מיטב של מזיק באופן שזיבורית דמזיק כעידית דניזק, נגיד שלכו"ע מיטב של ניזק והמזיק ישלם הזיבורית שלו שהיא עידית דניזק, ורי"ש ור"ע נחלקו בזה שר"ע סובר כר"ש בן מנסיא שאמרנו, ואילו רי"ש סובר כדעת רבנן שבין הדיוט שנגח הקדש ובין הקדש שנגח הדיוט פטור.

מתרצת הגמ' – ג' תירוצים. א. שאם כן מה רבי עקיבא אמר "לא בא הכתוב" של "מיטב" אלא לגבות לנזיקין מן העידית, שמשמע שר"ע בא לחלוק על הפסוק של מיטב ולא במח' של ר"ש בן מנסיא ורבנן שנחלקו כיצד לדרוש "רעהו" ולא הקדש, אם להקל בהקדש או להחמיר. ב. מה ר"ע אמר "ק"ו להקדש" שמשמע שבא להחמיר שבהקדש משלם מהמיטב של המזיק, ולא להקל שמשלם ממיטב של ניזק. ג. שיש ברייתא מפורשת שרי"ש ור"ע נחלקו אם מיטב של ניזק או של מזיק ולא נחלקו במח' של ר"ש בן מנסיא ורבנן.